

श्रीः

श्रीमते निगमान्तमहादेशिकाय नमः
श्रीमान् वेङ्कटनाथार्यः कवितार्किककेसरी।
वेदान्ताचार्यवर्यो मे सन्निधत्तां सदा हृदि॥

कवितार्किकसिंह सर्वतन्त्रस्वतन्त्र
श्रीमद्वेदान्तदेशिक विरचितं महाकाव्यं
॥ यादवाभ्युदयम् ॥
॥ षष्ठः सर्गः ॥

This document has been prepared by*

Sunder Kidambi

with the blessings of

श्री रङ्गरामानुज महादेशिकन्

His Holiness *śrīmad āṇḍavan* of *śrīraṅgam*

*This was typeset using L^AT_EX and the **skt** font.

श्रीः
श्रीमते रामानुजाय नमः
॥ यादवाभ्युदयम् ॥
॥ षष्ठः सर्गः ॥

शमयता पुरुहूतमहोत्सवं
ब्रजपतिः सह वल्लवयूथपैः।
निभृतमञ्जुगिरा निजसूनुना
निजगदे जगदेककुटुम्बिना ॥ ६.१ ॥

विदितवानिव विज्ञपयाम्यहं
शृणुत मे शकुनेरिव भाषितम्।
पृथुकबुद्धिरहं पृथुचेतसः
प्रभवतो भवतो नहि शिक्षये ॥ ६.२ ॥

निगमदृष्टमिदं निखिलेन वः
क्वचन विश्वतनौ पुरुषे स्थिते।
य इह यामुपजीवति तत्तनुं
स हि तया हितया भुवि नाथवान् ॥ ६.३ ॥

अतियजेत निजां यदि देवतां
उभयतश्च्यवते जुषतेऽप्यघम्।
क्षितिभृतैव सदैवतका वयं
वनवताऽनवता किमहिद्वहा ॥ ६.४ ॥

अनघशाद्वलकाननसम्पदा
नदनदीह्रदनिर्झरशालिना।
बहुपशुः पशुपालकसंततिः
महिभृता हि भृता न मरुत्वता ॥ ६.५ ॥

अचलमर्चत किं विबुधैश्चलैः
शुभवनं भवनं च दिवोकसाम्।

क्षममनेन वने परिरक्षिते
न हरिणा हरिणानपि बाधितुम् ॥ ६.६ ॥

गिरिषु विष्णुविभूतिषु युज्यते
निखिलदेवमयीषु च गोषु नः।
तदुभयाश्रितवृत्त्युपजीविनां
गुरु चिरं रुचिरं च समर्चनम् ॥ ६.७ ॥

अभिमतं गिरयः कृतसत्क्रिया
ददति दर्शितदैवतभूमिकाः।
हरितरक्षुमुखैरपि विग्रहैः
अहितमाहितमानविपर्ययाः ॥ ६.८ ॥

पशुभिरद्विचरैरुपकल्पिते
ब्रजनये जनयेम न विप्लवम्।
क्षितिमृदेष समीहितसिद्धये
जनमितं न मितम्पचतां नयेत् ॥ ६.९ ॥

अपि च साधु गवामभिवर्धनात्
अनृतहानिजया निजयाऽऽख्यया।
भजति गोपगणैरभिराध्यतां
वनमयं नमयन् फलसम्पदा ॥ ६.१० ॥

हरति तापमसावुपसेदुषां
महिमवान् हिमवानिव दक्षिणः।
वितनुते मणिरश्मिभिरप्यसौ
सुरपतेरपतेज इवास्पदम् ॥ ६.११ ॥

प्रदिशता मधुमूलफलानि नः
सतरुणा तरुणाद्भुतवीरुधा।
उपकृतं गिरिणा तदिहाप्यतां
रसततं सततं हविराहतम् ॥ ६.१२ ॥

समरुता मरुतापजिताऽमुना
 नदवता दवतान्तिदवीयसा।
 श्रमहता महता कृतविश्रमा
 वयमितो यमितोल्बणशाक्वराः ॥ ६.१३ ॥

बहुमतो मनुजा दधते धृतिं
 बहुमतोऽयमनन्यधृतिः सताम्।
 गिरिशतोन्नतिमानधिको ह्यसौ
 गिरिशतोषकृतोऽपि महीभृतः ॥ ६.१४ ॥

सनगरा नगराजिमताऽमुना
 कुहरिणा हरिणा समसम्पदा।
 सततमाततमानमहीयसी
 वसुमती सुमतीश्वर धार्यते ॥ ६.१५ ॥

सुरसगन्धविभूतिनिधे हितं
 परिगृहाण निजे पशुपालने।
 सुरसगन्धविभूति निधेहि तं
 हरिमवेत्य गिरिं हविरुत्तमम् ॥ ६.१६ ॥

विशुद्धतोयौघपरीतपार्श्वे
 शुद्धाशयाः श्वेत इवान्तरीपे।
 निराशिषो नित्यमिहाश्रयन्ते
 नैः श्रेयसं तात निवृत्तिधर्मम् ॥ ६.१७ ॥

इहवासमही समहीनगुणे
 स्थिरकुञ्जगृहे जगृहे विबुधैः।
 अयमानमतां न मतां न तनुं
 क्षितिभृद्भजते भज तेन धृतिम् ॥ ६.१८ ॥

तटभूमिरसौ जयति त्रिदिवं
 पवनागततापवनागतता।

इह देवगणैरनिशाध्युषिता
युतकोकनदायुतकोकनदा ॥ ६.१९ ॥

प्रकृष्टवंशोदयमाननीयः
प्रभूततोयप्रथितानुरूप्याः ।
प्रवालमुक्तामणिचित्रिताङ्गीः
पत्नीरयं प्रापयते पयोधिम् ॥ ६.२० ॥

नन्द नीतिधन सर्वनन्दनी
तत्त्व यातमतिभूष तत्त्वया ।
साधुना क्षितिभृतो रसाधुना
सेव्यतामिह गतेन सेव्यताम् ॥ ६.२१ ॥

नम्यतेह नियता विभूतये
भूतयेश्वरतया विराजते ।
राजतेदृशतटीमहीयसे
हीयसे न यदि नाम नम्यते ॥ ६.२२ ॥

अयोगनिद्रस्य हरेरिदानीं
मान्ये पदे मानसतः प्रवृत्ताः ।
त्वदाशयस्वच्छसरित्प्रवाहे
हंसैः समं वासमिहाश्रयेम ॥ ६.२३ ॥

निशाकरस्य स्फटिकेष्विहाधिकं
सुजातरूपा श्रयतो विभा सिता ।
रविप्रभा च स्पृशतीव सांध्यतां
सुजातरूपाश्रयतो विभासिता ॥ ६.२४ ॥

न दन्तिनोऽस्मिन् मुदिता नदन्ति नो
वनस्थलीलाऽस्त्विह देवनस्थली ।
व्रजाधिपाघोन्नतितीव्रजाधिपा
प्रभातताम्राश्मगणप्रभातता ॥ ६.२५ ॥

महीयसी गोपगणाश्रिता मही
 वनैरुपेता फलपुष्पभावनैः ।
 रसौघरम्यैरपि निर्झरैरसौ
 चकास्त्यमुष्मिन् यवसैश्च मेचका ॥ ६.२६ ॥

सदोन्नताय प्रणमत्यमुष्मै
 सतां कनिष्ठा प्रथमाङ्कनिष्ठा ।
 निशामयास्मिन् सरितश्च रत्न-
 प्रभासमानाः प्रतिभासमानाः ॥ ६.२७ ॥

इह वंशलताविलग्नवालाः
 प्रियवाला नतकंधराश्चमर्यः ।
 शबरीकबरीनिरीक्षणेन
 त्रपमाणा इव निश्चला भवन्ति ॥ ६.२८ ॥

हरिनीलरुचा लसत्तमिस्रो
 दिवसेऽपि स्फुरदोषधिप्रदीपः ।
 निशि चैष तपोधनाङ्गदीप्त्या
 दिनमोहादविभक्तकोकयुग्मः ॥ ६.२९ ॥

ब्रजवैरवतीषु वल्लवानां
 वृष सेनासु सदानवासु देवः ।
 अचलाकृतिराशु नैष गोप्ता
 वृषसेनासु सदा न वासुदेवः ॥ ६.३० ॥

मधुना सविभव सन्तं
 मदनधनं यं वदन्ति शुभदिवसं तम् ।
 नियतमिहैव वसन्तं
 निष्कामधियोऽपि निर्विशन्ति वसन्तम् ॥ ६.३१ ॥

काननं दधदसौ सदोन्नमत्
 काञ्चनारककुभं सदृक्षकः ।

मन्दरस्य महता स्ववर्ष्मणा
कां च नार ककुभं सदृक्षकः ॥ ६.३२ ॥

अनेहसा हानिरुपैति नेह सा
न कंदरस्थस्य दिशत्यकं दरः।
अपास्य तां भीतिमसावुपास्यतां
सदा नवा भूमिरियं सदानवा ॥ ६.३३ ॥

समिन्धतेऽस्मिन्नजहत्समाधिकाः
समाधिकातीतधियः स्थिराशया।
स्थिराशयाश्च व्रतिनः सदारसाः
सदारसाध्येषु तपस्स्ववस्थिताः ॥ ६.३४ ॥

वसत्यमुष्मिन् वनदेवताद्भुता
विभाति भास्वत्तिलकालिकानना।
विचित्ररत्ना महती च मेखला
विभाति भास्वत्तिलकालिकानना ॥ ६.३५ ॥

तपस्विनामात्मविदां निवासैः
समानभूमावसमानभूमा।
इहाटवी काञ्चनकर्णिकार-
परागताम्राऽप्यपरागताम्रा ॥ ६.३६ ॥

सरस्सु जातैः नलिनैः सुजातैः
अपां तरङ्गैश्च सुधान्तरङ्गैः।
इहासमेऽतिव्रततौ समेति
मरुत्तुषारः श्रमरुत्तुषारः ॥ ६.३७ ॥

यमभिप्लुतमम्बुधरैरमितः
सरसा सरसास रसाऽऽसरसा।
स्थिरधर्म तथा गिरिराद्रियते
स मया समयासम या समया ॥ ६.३८ ॥

प्रणम तमिममचलममरम्
 अहितमहितमहितमहित ।
 भजनमलघु विफलमिह न
 सदयसदय सदय सदय ॥ ६.३९ ॥

रत्नोपसङ्घटितशृङ्गफणासहस्रः
 स्फारोदितस्फटिकरश्मिविशुद्धकायः ।
 नित्यं वहन्निजबलेन महीमहीनः
 पुष्यत्यसौ मधुरिपोरपि भोगयोगम् ॥ ६.४० ॥

मरुद्गणसमाश्रितो मघवरत्ननीलद्युतिः
 विभाति वनमालया विततनित्यतुङ्गाकृतिः ।
 कनत्यभिगतः श्रिया कनकरश्मिपीताम्बरः
 करोति विधृतिं भुवः कथमसौ न विश्वम्बरः ॥ ६.४१ ॥

मुहुरवधीरितोऽपि भजतीह युवा गणयन्
 हितमतिभूरितानवसुधे वनितां तरसा ।
 सपदि विहाय मानमियमृच्छति तं प्रति सा
 हितमतिभूरिता नवसुधेव नितान्तरसा ॥ ६.४२ ॥

इह मरुतो वहन्ति सुरसिन्धुसगन्धसरि-
 द्विकसित हेमकोकनद सौरभसारभृतः ।
 मधुकरमौलिदध्न मददन्तुर दन्तिघटा-
 करटकटाहवाहिघन शीकरशीभरिताः ॥ ६.४३ ॥

मनःप्रियमिह प्रभो मधुरसादरं सादरं
 विधत्स्व हविरर्पयन्त्रतशुभावनां भावनाम् ।
 कुरुष्व च गुरुष्वघक्षपणदक्षिणां दक्षिणां
 प्रयच्छति तवेप्सितं प्रणयपर्वतः पर्वतः ॥ ६.४४ ॥

गिरिभजनोदितप्रियविकासमये समये
 जनितनभः प्रचारजलपत्रिदशैस्त्रिदशैः ।

सह यदि नः समेति हरिरप्रतिघप्रतिघः

प्रतिहतिमेतु दुष्टवधदोहलिना हलिना ॥ ६.४५ ॥

प्रत्यक्षं गोत्रमासन्नं किमनादृत्य गोधनैः।

अदृश्यो गोत्रमित् कश्चिद्गतः स्वर्गं गवेष्यते ॥ ६.४६ ॥

अहार्यो विविधैर्भोगैराकर्षन् विबुधानपि।

अपरिच्छिन्नमूलोऽसौ ससारः सर्वदुःखकृत् ॥ ६.४७ ॥

नन्द गोपप्रभो धर्मैर्व्रज वृद्धार्य सद्गतिम्।

भज तामेव बुध्वाऽद्रिं तनु त्राणे रतिं गवाम् ॥ ६.४८ ॥

नानाफलवनालीके नालीकेद्भामितोदके।

तोदके च क्षुधामत्र धाम त्रस्तहितं विदुः ॥ ६.४९ ॥

सहसा सह सार्धैर्मा तरसेतरसेवनम्।

तनु तात नुताद्वज्री न गतो न गतोऽर्च्यताम् ॥ ६.५० ॥

जुषतामिह धीः सूर्यसमा हि तव सुन्दरीम्।

रक्षार्थमिह यक्षेण समाहितवसुं दरीम् ॥ ६.५१ ॥

सभाजनं वदाम्येतद्भव्यैः सरसभाजनम्।

सभाजनं गिरेरर्थ्यं स्ववृत्त्युल्लासभाजनम् ॥ ६.५२ ॥

भवता भवतापघ्ने भाविते भावितेजसा।

सुतरा सुतरामस्मिन् सुरभीः सुरभीश्वर ॥ ६.५३ ॥

बहूविद्भ्यः समग्राहि समग्रा हि मतिस्त्वया।

अतोऽन्यजनसंदिग्धे न संदिग्धे हिताहिते ॥ ६.५४ ॥

गोवर्धनप्रकाशिन्या गोवर्धनसमाख्यया।

समक्षेऽपि गिरेरस्य समक्षेपि क्षमा स्तुतिः ॥ ६.५५ ॥

वयं धेनुशतैः सार्धमत्रासङ्कटकान्वयाः।

अन्वभूम निराबाधमत्रासं कटकान्वयाः ॥ ६.५६ ॥

रजतगैरिकरत्नगणैरयं

कनति कान्तलताञ्चितकाननः।

त्रिजगदेकनिधानतयाधिकः

त्रिदशराजधराधरतल्लजात् ॥ ६.६९ ॥

सहेत पर्वतोऽयं वो गोप्तुं क्वचन कन्दरे।

अदरिद्रा वसामोऽत्र सर्वहेतोरिवोदरे ॥ ६.७० ॥

घनाघना घनाघनाद्भुतेह शाखिसंततिः।

वनावनावनावनानुरूपसत्फलावृता ॥ ६.७१ ॥

वृतेह भाति हेमभूर्नमेरुणा समन्ततः।

प्रतीहि नैनमद्भुतं न मेरुणा समं ततः ॥ ६.७२ ॥

इह प्रभूतवाहिनीवने वने वने वने।

फलेन भूयते स्वयं नतेन तेन तेन ते ॥ ६.७३ ॥

अहार्यमेतिचेतनासितासितानराज ते।

अहार्यमेति चेतना सितासिता न राजते ॥ ६.७४ ॥

समग्रगुणभूमाऽसौ सानुमानागमानितः।

समाहितधियां सेव्यः सानुमानागमानितः ॥ ६.७५ ॥

याचले जरसानेता ताने सारजले चया।

कालिमानवसायामा माया सा वनमालिका ॥ ६.७६ ॥

अभ्रान्तमतिशय्येह विराजिततमागमे।

निशामयालीनघनं सालौघमतिनन्दनम् ॥ ६.७७ ॥

एकक्रियान्वितश्लोकावृत्तिः-

अभ्रान्तमति शय्येहविराजि ततमागमे।

निशामयालीनघनं सालौघमतिनन्दनम् ॥ ६.७८ ॥

चारुचीरीरुचा रोची रुरुचारैरचर्चरुः।

चिरोच्चरोचिरचरो रुचिरो रुचिराचरः ॥ ६.७९ ॥

नीतिनेत्र नतानन्त नितान्तोन्नततानतः।
तातेतोऽतनुतोऽनीतं न नुत्तेनोनुतान्ततः ॥ ६.८० ॥

सराससारसासारैः सूरुस्रसरुसारसैः।
रससूः सरसस्रंसैः सरःसाररसैरसौ ॥ ६.८१ ॥

धीर धीरधुराधारी धाराधरधरोऽधरे।
रोधोधरारोधरोधिधाराधारो धराधरः ॥ ६.८२ ॥

भूमृन्निभेभभानेनानेन भूनाभिनेनभ।
भानुभानुभभाभिन्नं नुन्नं नूनं न नो नभः ॥ ६.८३ ॥

तत्र तत्रातितारेऽत्र तारातीततरूत्तरे।
तरेत्तातारतीरेतातते त्रातरि ते रतिः ॥ ६.८४ ॥

विततीतावृतिवृते वीतातीतावृतावृतौ।
तातावातातिवृत्तेऽति वातोऽतीवाततेऽवति ॥ ६.८५ ॥

नुन्नैनसां निनंसूनां सानूनासनसानुना।
सानसां नः ससेनानां सानेनासन्नसूः सनिः ॥ ६.८६ ॥

कल्लोलोल्लोलकीलाले केकाकलकलाकुले।
कालिकाकलिलालोके काले काले किलैककुः ॥ ६.८७ ॥

पतता पततोपेतः पतितोत्पतितातपः।
पाता पीतोपतापोऽपि तपः पूतपते पितः ॥ ६.८८ ॥

भूतभूते भूतभृतो भीतताभीतिभूतिभूः।
भातीतो भूभृतो भाभृद्भाता भाता तु भूतितः ॥ ६.८९ ॥

मरुमुर्मुर्मर्मारिं मारमारेऽमरामरे।
रमारामे मुरारौ रुरामेममुरुमेरुमम् ॥ ६.९० ॥

रवीरेरावरावारोऽवर वैरिविरावर।
विवराराविविवरो वीर वव्रे वरैरुरुः ॥ ६.९१ ॥

नदीसारसमेतात्र दीप्ता भासा नरावृता ।
साभानासौ माभिरामे रसा सौम्या सुमानस ॥ ६.१०४ ॥

वसुदा त्रसदानन्द धीसुदान्त मुदा नता ।
तानदा मुक्तिदा रम्या सनदाऽत्र सदा रसा ॥ ६.१०५ ॥

सद्वैवेऽङ्कुरयातवैभवलताशोभ्युच्चनानागमे
भव्यं कर्म सदार्चितोद्भव नदीयादःसनाधीकृते ।
चित्राटव्यनुवाहिवातवलनश्रेयः प्रचेयोत्सवे
वेदोक्त्या समये भजेः शुचि गिरौ मेरून्नतेऽस्मिन्ध्रुवे ॥ ६.१०६ ॥

वासे नास्मिन्पूजादेवा वादे जातातोद्वारावा ।
वाराद्याविर्भूताजीवा वाजीतात्रादीना सेवा ॥ ६.१०७ ॥

सानुमानयमतीततारकः
सानुमानयमतीततारकः ।
सानुमानयमतीततारकः
सानुमानयमतीततारकः ॥ ६.१०८ ॥

विराजमानादसमान भूमा-
विराजमानादसमानभूमा ।
विराजमानादसमानभूमा
विराजमानादस मानभूमा ॥ ६.१०९ ॥

अक्लिष्टचित्रमिदमत्र मनागिवोक्तं
चित्रायुतानि सुवचनानि पुनस्तथापि ।
कृत्यं विभोर्निगमनीयमनन्यभक्तैः
आराध्यतां हरिरसौ पृथिवीधरात्मा ॥ ६.११० ॥

इति कथयति कृष्णे गोपवृद्धा विदध्युः
शरणमशरणानां शाद्वलश्यामलाङ्गम् ।
पुलकितवनमालं पुष्पकिञ्जल्कजालैः
पुरुषमचलशृङ्गे पुण्डरीकायताक्षम् ॥ ६.१११ ॥

शतमखमणिशैलः स्यादसौ देवतात्मा
 शरदि समुदितं वा तोयकालस्य तोकम्।
 चिरपरिचितपूर्वं चेतसां किं न भाग्यं
 न किमिदमिति चिन्तां न व्यतीयाय नन्दः ॥ ६.११२ ॥

आद्यं किमेतदधिदैवतमद्भुतानां
 आकालिकं फलमुतैकमिदं शुभानाम्।
 एकीभवन्निधिरसौ किमभीप्सितानां
 इत्यन्वभावि सविधोपगतैः स देवः ॥ ६.११३ ॥

पीतांशुके पृथुलबाहुभुजान्तराले
 मेघाभिजन्मनि मिथः प्रतिबिम्बबुद्ध्या।
 धन्यानि गोपनयनानि तदाऽन्वभूवन्
 कृष्णे च तत्र च कियन्ति गतागतानि ॥ ६.११४ ॥

॥ इति कवितार्किकसिंहस्य सर्वतन्त्रस्वतन्त्रस्य
 श्रीमद्वेङ्कटनाथस्य वेदान्ताचार्यस्य
 कृतिषु यादवाभ्युदये माहाकाव्ये
 षष्ठः सर्गः ॥